

Yeryuvarı ve İnsan

Ekonomik gelişmenin, ya da gelişme için brüt yurtiçi üretimin artırılmasının enerji yoğunluğuna bağlılığı yadsınamaz kuraldır. Oysa bugün Türkiye'de geçerli olan enerji üretim-tüketim modeli, ulusal ekonomiyi devitme yerine engellemektedir. Türkiye'nin enerji üretim-tüketim modeli bir ulusal planlamanın ve politikanın ürünü olmayıp, plansızlık ve politikasızlığın ürünü biçiminde kendiliğinden oluşmuştur. Bu çarpık modelin, çıkar çevrelerince ve dış güçlerce önerilen uygulamalar sonucunda oluştuğu bir gerçektir. Enerji sektörü de kaynak, teknolojik, ekonomik ve yönetsel dış bağımlılıklar içerisine itilmiştir. Türkiye'nin yıllık genel enerji tüketimi, kendi kaynaklarından yapabildiği öz genel enerji üretiminin iki katını aşmaktadır. Bugünkü çarpık ve yanlış gidiş süreci olursa, 2000 yılına gelindiğinde Türkiye'nin genel enerji tüketiminin ancak dörtte biri yerli kaynaklardan sağlanabilecektir. Ülkemizin genel enerji sorunu, ürettiğinden daha çoğunu tüketmesinden kaynaklanmaktaysa da, sınır komşularının ve dünya ortalamasının altındaki bir düzeyde enerji kullanan Türkiye'nin, kalkınmasını ve endüstrileşmesini sürdürmesi için genel enerji tüketiminin planlı biçimde artırılması zorunludur. Tüketim malları üretimine yönelik özel sektör yapısı göstermelik endüstrinin enerji gereksinimine öncelik tanımak yerine, ara mallar ve yatırım malları üretmek Türkiye'yi gerçekten kalkındırarak kamu sektörü yapısındaki ağır endüstrinin enerji gereksinimini aksaksızca yanıtlayarak, ekonominin tüm kesimlerinde daha çok enerjiyi planlı biçimde tüketerek, enerji darboğazı ve ekonomik kalkınmadaki kısır döngü yırtılabilecektir. Türkiye'nin gerçek kalkınma için dışa bağımlı çarpık enerji üretim-tüketim modelini değiştirmesi zorunlu olup, genel enerji bunalımının dik yokuşunu da daha çok enerji tüketerek ama, öz kaynaklardan daha çok enerji üretmekle çıkması olasıdır.

Öz kaynaklardan yapılan yerli genel enerji üretiminin azlığına karşın, Türkiye'nin bilinen enerji kaynakları küçümsenemeyeceği gibi, görkemli kaynaklarımızın bulunduğu da yadsınamaz. Türkiye, çeşitli birincil enerji kaynakları bakımından kendine yeterli ve bir ölçüde zengin sayılabilecek ülkeyse de, bilinen kaynaklar yeterince değerlendirilmemektedir. Örneğin gereken baraj ve hidroelek-

trik santrallerin yapımı sarsaklandığından, ekonomik akarsu gizil gücünün onda birinden bile yararlanılmamaktadır. 1978 yılına dek sözde işletilen linyit yataklarının üçte ikisi, özel sektörcülük diye uyutula gelinmiştir. Yabancı sermayeye bağlanma ve uluslararası petrol tekellerinin engellemelerinden ötürü petrol aramaları geliştirilemediğinden, jeolojik açıdan olanaklı petrol rezervinin ancak bir bölümü de görünür duruma sokulamamıştır. Bunların dışında el değmemiş biçimde bekleyen, rezerv ve gizil güçleri yeterince bilinmeyen yeni enerji kaynaklarımız ve olanaklarımız vardır. Yine de arada bir bilinçli ya da bilinçsiz çıkışlarla, Türkiye'nin enerji kaynakları açısından zengin olmadığı savları öne sürülmektedir. Dün Türkiye'yi kaynak dış bağımlılığına itenler, davranışlarına özür bulabilmek için bu görüşe sığınırken, yetersiz verilerin ışığında uzun dönem için enerji üretimi açısından konuya bakarak yalın oranlamalara girişenler de yanlış değerlendirmelerle benzer görüşe kapılabilmektedirler. Oysa yeryuvarı cömertçe davranarak, Türkiye'yi çeşitli yeraltı ve yerüstü enerji kaynaklarıyla donatmışsa da, Türkiye'de enerji kaynaklarının aranması ve geliştirilmesi çalışmalarının yok denecek kadar az olduğu bir gerçektir. Kaldı ki burada önemli olan, kaynakların büyüklük ve küçüklüğünden çok, bilinen kaynakların ülke ve halk yararına akılcı biçimde kullanılabilmesidir. Bu işlev gerçekleştirildiğinde, «doğal kaynaklarımızın gerçek sahibi halkımızdır» ilkesi yaşam kazanacaktır.

Türkiye, öz kaynaklarını en ileri ölçüde ve olabildiğince geliştirilmiş çağdaş boyutlu yerli teknolojiyle değerlendirmek zorundadır. Enerji üretiminde yerli kaynaklara öncelik ve ağırlık verilmesi, enerji üretim-tüketim modelinin yeniden düzenlenmesi tartışmasız uygulanması gereken ilkelere aittir. Türkiye'de yerli enerji üretiminin güvencesi için, kalkınma planlarıyla uyumlu olarak hazırlanacak genel enerji planlarına ve salt devletçi işletmeciliğe gereksinim duyulmaktadır. Genel enerji planlaması geniş kapsamlı ele alınmalı, üretim planlaması boyutunun yanı sıra tüketim planlaması boyutu da gerçekleştirilmeli ve enerji sektörü özdeksel planlamayla yönetilmelidir. Ayrıca genel enerji planlaması, sözde kalkınma planlarında olagelen biçimden ayrı olarak yalnızca yatırım planlaması değil, gerçek anlamda fiziksel kaynak planlaması da olmak zorundadır. Enerji sektörünü dört bir yanından kuşatmış dış bağımlılıkların etkisinden olabildiğince soyutlamadan, bu amaçla ve öncelikle enerji dünyasında ülke yararına oluşturulabilecek değişik seçeneklerle bugünkü katı dış bağımlılıklar zarıflatılmadan, genel enerji planlamasının uygulanması ve başarıya götürülmesi oldukça zordur. Öte yandan yapılacak genel enerji planlarının sağlıklı uygulanabilmesi için olduğu kadar, ulusal enerji kaynaklarının gerçek sahibinin halk olması ve bu kaynaklar üzerindeki anayasal devlet egemenliği nedenleriyle de, enerji sektöründe ödünsüz devletçilik uygulanması zorunlu olup, tüm enerji kaynakları ve işletmeleri devlet eline alınmalıdır. 1978 yılında yeni bir enerji politikasıyla kömüre dönüş dönemi başlatılırken, güvenceli kömür üretimi için özellikle büyük linyit yataklarının devlet eline alınması gereksinimiyle, Türk halkının ve ülkenin çıkarlarını korumak amacıyla çıkarılan «2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki Yasa», çarpık kapitalist düzeni halk yararına değiştirici bir adım olarak atılmıştır. 2172 sayılı yasa yalnızca bir yöne akan nehir ya da dönüşü olmayan bir yol olup, çıkar çevreleri yırtınsalar da bu yasa gereğince 1978/1979 döneminde yapılan devletleştirmelerin bozulması, anayasa kapsamında hukuksal açıdan olanaksızdır. Ülke ve halk yararına yapılması gereken ise devletleştirmeden dönüş değil, kömür gibi petrol ve öteki doğal kaynaklarda da devletleştirme işleminin giderek artırılmasıdır. Oysa günümüzde kapitülasyon niteliğindeki Max Ball petrol yasasını aşan boyutta yabancı sermayeye açılma çabalarıyla 1980 yılına girilmiştir.

Tüm olumsuz gelişmelere karşın Türkiye'nin enerji sorunu bir çıkmaz değildir. Planlama, öz kaynaklara yönelme, yerli teknoloji geliştirme, ödünsüz devletçilik uygulaması, yanlış dış bağımlılıklardan soyutlanma ve enerji dünyasında dengeli dış ilişkiler oluşturma sonucu köklü çözüme kavuşturulabilir. Ancak, anayasayla çelişen bozuk düzen sürdükçe enerji sorununun çözümü beklenemez. Sorunun çözümü, sosyo-ekonomik değişiklikleri gerektirmektedir. Ülke ekonomisinin gelişmesi ve halkın gönenc düzeyinin yükseltilmesi için zaman yitirilmeksizin sorunun çözümü gerekli olup, çözümün yozlaştırılmaması da anayasal kuruluşların yanı sıra tüm demokrat ve ilerici güçlerin işlevine bağlıdır.